

Oponentský posudek na dizertační práci

Mgr. Miroslava Syrovátky

Analýza environmentální komponenty ukazatele Commitment to Development Index

Dizertační práce má 164 stran hutného textu, včetně 31 tabulky, 6 grafů, 1 obrázku a 4 informačních boxů. Zabývá se indexem „odhodlanosti k rozvoji, resp. k rozvojové spolupráci“ a klade si tři cíle: zhodnotit environmentální komponentu této metodiky (z celkem sedmi komponent), zhodnotit celý agregovaný index v kontextu udržitelného rozvoje a vypočítat environmentální komponenty pro čtyři Visegrádské země. Mohu konstatovat, že práce tyto tři cíle splňuje a že je dle mého názoru zpracována precizně jak po obsahové, tak po formální stránce. K formální stránce mám jedinou připomínku – velikost písma by mohla být větší, obzvláště u přímých citací psaných kurzívou (např. na str. 28).

V následujícím textu tedy moje polemika nebude zaměřená ani tak proti práci autora dizertační práce, kterou považuji za precizní (jen seznam použité literatury představuje čtrnáct stran, celkem tedy cca 200 položek), jako proti některým diskutabilním aspektům vlastního indexu a jeho metodice.

- Metodika indexu „Commitment to Development Index“ se mi zdá ve své snaze o dokonalost a postižení všeho až neúměrně složitá. O tom snad svědčí i to, že je možné napsat rozsáhlou dizertační práci jen na téma jedné sedminy tohoto indexu (studium jedné se sedmi komponent indexu). Je otázkou, jestli se autor dizertační práce neměl pokusit o výpočet celého indexu pro Visegrádské země a o zhodnocení celého indexu, ne jen jeho sedminy, i když by samozřejmě nemohl jít ve své analýze tak do hloubky.
- Na str. 9 dole autor uvádí, že index je dostupný na stránkách organizace Center for Global Development, je však otázkou, nakolik je využíván. To by se asi dalo zjistit podle počtu návštěv stránky s metodikou CDI, pokud by organizace jeho reálné využití chtěla opravdu znát. Autor dizertační práce konstatuje, že je index málo známý. Jsem přesvědčen, že to má jednoduché vysvětlení – je příliš složitý. Stokrát se nám může např. Index lidského rozvoje zdát jednoduchý až triviální, ale ve své jednoduchosti obstojně lidský rozvoj zobrazuje (byť nedokonale), proto se na mezinárodní scéně úspěšně prosadil.
- Velké výhrady mám k *přidělování vah jednotlivým ukazatelům*. To není výtka vůči autorovi dizertační práce, ale při obhajobě by toto mohlo být *jedno z témat k diskusi* – zda-li vůbec váhy přiřazovat, a pokud ano, jakým způsobem. Většina jiných indexů je konstruována tak, že každému ukazateli automaticky přiřadí váhu 1. U indexu lidského rozvoje jsou započítány dva ukazatele týkající se vzdělání a tím je vlastně váha (význam) vzdělání zdvojnásoben. Pokud už někdo má ambici a odvahu hodnotit nejrůznější ukazatele a přiřazovat jim váhu, mělo by to být na základě expertního posouzení, tedy např. s využitím delfské metody (opakované, neustále zpřesňované dotazníky). Pokud jsem to dobře pochopil, autor metodiky CDI si váhy přiřazoval víceméně sám, na základě vlastního uvážení (viz konstatování autora práce: *V CDI jsou váhy jednotlivým oblastem přiděleny dle expertních odhadů, respektive posouzení*

autora ukazatele Davida Roodmana. ... *Váhy jednotlivých oblastí autoři ve svých metodikách významně nediskutují.*)

- Autor dizertační práce cituje autora indexu Roodmana, že *největším přispěním vlád bohatých zemí ve prospěch chudých zemí prostřednictvím environmentálních politik je snížení škod, které dělají* (myšleno v oblasti klimatu). To samozřejmě není tak jednoduché a jednoznačné. Od roku 2006 je např. největším producentem oxidu uhličitého Čína, nikoliv Spojené státy (v absolutním množství, nikoliv v přepočtu na obyvatele).
- Dalším závažným otazníkem je u CDI to, že v průběhu let se neustále mění počet ukazatelů a jejich váhy. To by bylo zdůvodnitelné během prvních několika let, kdy je metodika výpočtu indexu testována a upravována. Pak by však měl být index vypočítán dle jednotné metodiky pro co nejdější časovou řadu do minulosti (jako je to např. u Indexu lidského rozvoje až k roku 1990 do minulosti). Pak by bylo možné konstruovat možná to nejdůležitější – trendy do budoucna a co je třeba udělat, aby se situace vyvíjela pokud možno pozitivním způsobem. Pokud se metodika i váhy ukazatelů mění, nic takového možné není.
- CDI s každým dalším ročníkem data dřívějších let neaktualizuje. To také považuji za výraznou chybu. I pokud některá data v časové řadě chybí, je možné je získat interpolací, což statistické metody umožňují.
- Autor práce uvádí, že „váha klimatu nad úroveň jedné poloviny celé komponenty není nadsazená a bylo by možné obhájit i váhu vyšší“. To je velmi diskutabilní, i při vědomí významnosti klimatických změn a není-li to blíže zdůvodněno, jde spíše o výrok z kategorie „hádání z křišťálové koule“. Naopak mám pocit, že v environmentální komponentě řada významných ukazatelů chybí – např. z oblasti hospodaření s vodou, s půdou (včetně problémů desertifikace) aj.
- Na str. 22 autor uvádí, že „Každá komponenta má odlišný počet ukazatelů a liší se i jejich váhou v komponentě. V tabulce 3 na téže straně však mají všechny komponenty po třech ukazatelích, jen komponenta rozvojové pomoci má dva ukazatele.“
- Na str. 26 autor uvádí, že *se setkal vícekrát s tím, že data v datovém souboru neodpovídají aktuálním datům* a že neodpovídají také datům, které získal autor dizertační práce. Proč tomu tak je, má to nějaké vysvětlení?
- Víím, že autor jen cituje, ale na str. 28 mi přijde nesmyslný výrok autora indexu Roodmana, když tvrdí, že chtěl udělat něco, co je *analyticky nemožné způsobem, který je analyticky věrohodný*. Pokud je něco „nemožné“, tak to nemůže být zároveň věrohodné. Jde asi o „básnickou nadsázku“, dle mého názoru to však spíše upozorňuje na problematičnost celého indexu.
- Na str. 49 je zajímavý paprskový graf pro ČR. Z něj pro nás vychází nízká hodnota migrace. Je tím myšlena imigrace do ČR? A pokud ano, znamená to, že by bylo žádoucí přijímat velké množství migrantů (ve smyslu „čím více, tím lépe“)? Není naopak smyslem rozvojové spolupráce pomoci lidem (příjemcům pomoci), aby měli naději na lepší budoucnost ve vlastní zemi? Toto není jen teoretická otázka, ale v současnosti např. s vlnou uprchlíků ze Sýrie i hodně praktická a aktuální.
- Některé dílčí ukazatele v environmentální komponentě mi přijdou nesmyslné, resp. nevhodné. Např. dotace do rybolovu – těžko porovnávat vnitrozemské státy s těmi, co

mají přístup k moři. Země Visegrádské skupiny tak vycházejí nesmyslně dobře třeba oproti Kanadě, když žádné dotace nevykazují. Podobně ratifikace Kjótského protokolu – pokud jej ratifikovalo 26 z 27 zemí, pak se nejedná o smysluplný ukazatel.

Takto by se dalo pokračovat dále a chci zdůraznit, že z textu je jasné, že autor dizertační práce si je vědom úskalí tvorby indexu CDI (resp. jeho environmentální komponenty) a podrobně je diskutuje. Moje **druhá otázka do diskuse při obhajobě tedy směřuje k tomu, jestli považuje CDI v dnešní podobě za přínosný**. Sama myšlenka pokusit se měřit „odhodlanost k rozvoji“ je určitě zajímavá a inspirativní, ale po přečtení dizertační práce mám pocit, že by bylo vhodné celou strukturu tvorby indexu zásadně „překopat“ (týká se zejména určování vah jednotlivých ukazatelů) a zjednodušit.

Možná by to mohla být výzva pro autora dizertační práce do budoucna. K tomuto tvrzení, resp. návrhu mne vedou i diskutabilní výsledky, kterých autor práce dosáhl při výpočtu environmentální komponenty CDI po země Visegrádské skupiny. Aby v této kategorii získaly středoevropské země první čtyři místa z pěti pokládám nejen za „neintuitivní“, ale dokonce za nemožné. Resp. je to možné, ale při použití velmi sporné metodiky výběru ukazatelů a jejich vah. Mezi posledními se naopak umístily země jako Kanada, Norsko, Japonsko, Spojené státy, Švýcarsko či Nový Zéland. Kdybych chtěl být sarkastický, navrhnul bych, aby tyto podprůměrné země přestaly rozvojovou pomoc poskytovat a následně bychom viděli, kam by se situace ve světě posunula.

Je také odvážné tvrdit, že země Visegrádské skupiny nemají žádné výrazně slabé místo a ve všech ukazatelích jsou nadprůměrné. Přitom např. ČR je v emisích CO₂ na osobu třetí či čtvrtá nejhorší ze zemí Evropské unie, dle CDI však i v oblasti klimatických změn vychází velmi dobře.

Ještě jednou chci zdůraznit, že výše uvedené připomínky jsou polemikou (a v mnoha ohledech nesouhlasem) s metodikou výpočtu CDI podle Roodmana. Velmi výstižně se to dá shrnout citací Hraha a Míholy (2006), kterou autor uvádí na str. 112: *Kritérium správnosti zpracování výchozí informace, stanovení odpovídajícího agregačního postupu i závěrečného testování stability a prezentování je soulad získaných výsledků s realitou.*

Dizertační práci shledávám jako velmi kvalitní, která právě nedostatky této metodiky odhaluje a diskutuje. Oceňuji vlastní statistické výpočty autora v oblasti environmentální komponenty CDI, které odhalují řadu problematických míst v původní metodice. **Pokud by se autor i nadále chtěl tomuto tématu věnovat, doporučuji pokusit se o ambicióznější cíl – vytvořit buď významnou modifikaci původní metodiky, nebo případně o vytvoření vlastního indexu, který by se „odhodlanost k rozvoji, resp. k rozvojové spolupráci“ pokusil věrohodněji měřit.**

Dizertační práci Mgr. Miroslava Syrovátky považuji za velmi zdařilou a doporučuji ji k obhajobě.

V Olomouci, 9. ledna 2015

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.